

Jak utworzyć pomnik przyrody

Stan prawny na 24 lutego 2011 r.

Za pomnik przyrody mogą być uznane – wg definicji ustawowej - *“pojedyncze twory przyrody żywej i nieożywionej lub ich skupiska o szczególnej wartości przyrodniczej, naukowej, kulturowej, historycznej lub krajobrazowej oraz odznaczające się indywidualnymi cechami, wyróżniającymi je wśród innych tworów, okazałych rozmiarów drzewa, krzewy gatunków rodzimych lub obcych, źródła, wodospady, wywierzyska, skałki, jary, gazy narzutowe oraz jaskinie.”*

Ustanowienie pomnika przyrody od sierpnia 2009 r. następuje wyłącznie w formie uchwały rady gminy, określającej nazwę danego pomnika, jego położenie, sprawującego nadzór, szczególne cele ochrony, w razie potrzeby ustalenia dotyczące jego czynnej ochrony oraz zakazy właściwe dla tego obiektu, obszaru lub jego części. Uchwała wymaga uzgodnienia z Regionalnym Dyrektorem Ochrony Środowiska. Wprowadzane zakazy należy wybrać spośród wymienionych w art. 45 ustawy o ochronie przyrody. Do sierpnia 2009 r. istniał także tryb ustanawiania pomnika przyrody w drodze rozporządzenia wojewody, obecnie nie funkcjonujący.

Rada gminy może również, ale tylko po uzgodnieniu z Regionalnym Dyrektorem Ochrony Środowiska, znieść pomnik przyrody w przypadku utraty jego wartości, albo w przypadku gdy koliduje on z realizacją inwestycji celu publicznego lub gdy jego

zniesienie jest niezbędne dla zapewnienia bezpieczeństwa powszechnego. Rada gminy nie ma kompetencji do zlikwidowania pomnika w innych przypadkach, niż te dwie sytuacje wyraźnie wymienione w ustawie.

Rada gminy może zmienić własną uchwałę o ustanowieniu pomnika (np. modyfikując listę zakazów). W stosunku do pomnika ustanowionego dawniej przez wojewodę, rada gminy może obecnie dokonać zmian przez podjęcie nowej, pełnej uchwały „w sprawie pomnika przyrody...” (powinna zawierać wszystkie elementy jak przy ustanawianiu nowego pomnika) w której zapisuje się, że „była ona poprzedzona rozporządzeniem wojewody ..”. Z orzecznictwa sądów administracyjnych można wyprowadzić tezę, że także takie uchwały wymagają uzgodnienia z RDOS, choć zdania prawników na ten temat są podzielone.

Śmierć drzewa uznanego za pomnik przyrody, nie musi być przesłanką do zniesienia jego ochrony. Na terenach niezabudowanych, jeżeli nie stanowi to zagrożenia dla ludzi lub mienia, drzewa stanowiące pomniki przyrody podlegają ochronie także po śmierci, aż do ich samoistnego, całkowitego rozpadu.

Jako pomniki przyrody warto ustanawiać w szczególności:

1. Drzewa lub krzewy wyróżniające się osiągniętym wiekiem lub rozmiarami spośród drzew i krzewów tego samego gatunku występujących na obszarze gminy, albo osiągające rozmiary rzadko spotykane w kraju lub regionie. Nie ma prawnie wiążących „wymiarów progowych”, powyżej

których drzewo zasługuje na ochronę pomnikową, ale w zwyczajowo funkcjonują następujące progi obwodu drzewa na wysokości 130 cm od ziemi:

Brzoza brodawkowata – 220
Brzoza omszona – 190
Buk zwyczajny – 314
Czeremcha zwyczajna – 94
Czereśnia – 94
Dąb bezszypułkowy – 314
Dąb szypułkowy – 380
Głóg – 94
Grab zwyczajny – 190
Grusza pospolita – 160
Jabłoń dzika – 94
Jarzębina pospolita – 160
Jawor – 250
Jesion wyniosły – 250
Jodła pospolita – 314
Klon polny – 160
Klon zwyczajny – 220
Leszczyna – 94
Lipy – 314
Modrzewie – 314
Sosna zwyczajna – 314
Świerk pospolity – 314
Szakłak pospolity – 94
Wiązy – 220
Wierzba biała i krucha – 314
Topola biała (Białodrzew) i czarna (Sokora) - 380.

W zestawieniu tym brakuje olszy czarnej. Wymiar dla klonu jest za niski, a dla sosny zwyczajnej za wysoki. Dla tych trzech gatunków w praktyce lepiej jest przyjąć po 280 cm. Ze względu na silne zróżnicowanie regionalne rozmiarów jakie osiągają drzewa, istnieją też liczne lokalne propozycje rozmiarów pomnikowych. Ich przykładowe zestawienie jest zamieszczone na www.kp.org.pl/porady/

2. Drzewa nawet mniejszych rozmiarów, ale: należące do gatunków rzadko występujących, w tym objętych ochroną gatunkową; należące rzadko występujących odmian gatunków; stanowiące siedliska roślin, zwierząt lub grzybów objętych ochroną gatunkową, zagrożonych wyginięciem lub rzadko występujących; o unikatowej wartości przyrodniczej; o szczególnej wartości kulturowej, naukowej i społecznej lub stanowiące element charakterystyczny krajobrazów kulturowych.
3. Aleje lub inne skupiska drzew, złożone w przewadze z drzew spełniających przynajmniej jedno z kryteriów wymienionych wyżej.
4. Źródła i wywierzyska, wyróżniające się spośród innych wydajnością, jakością, formą wypływu, składem chemicznym wody lub o szczególnej wartości kulturowej;
5. Wodospady, skaliste odcinki koryt rzecznych (szypoty), naturalne kaskady i zespoły małych progów wodospadowych;
6. Skalki lub ściany skalne: wyróżniające się spośród innych rozmiarami, kształtem lub położeniem względem elementów rzeźby terenu; dokumentujące elementy budowy geologicznej, dokumentujące rzadko występujące procesy geologiczne lub geomorfologiczne; reprezentujące unikatowe wartości estetyczne lub krajobrazowe; stanowiące siedliska roślin, zwierząt lub grzybów objętych ochroną gatunkową, zagrożonych wyginięciem lub rzadko występujących; lub o szczególnej wartości kulturowej;
7. Formy terenu, w tym w szczególności doliny, jary, wąwozy, głębocznic, pagórki i wzgórza: reprezentujące unikatowe wartości estetyczne lub krajobrazowe, dokumentujące rzadko występujące procesy geologiczne, lub o szczególnej wartości kulturowej;

8. Głazy narzutowe i bloki skalne: wyróżniające się rozmiarami spośród innych występujących na obszarze gminy; występujące na granicy zasięgów poszczególnych faz zlodowaceń; odznaczające się rzadko występującym typem skały; wyróżniające się spośród innych oryginalnym kształtem lub morfologią powierzchni; stanowiące siedliska roślin lub grzybów objętych ochroną gatunkową, zagrożonych wyginięciem lub rzadko występujących; lub o szczególnej wartości kulturowej;
9. Jaskinie (wszelkie);
10. Zagłębienia krasowe i szczeliny skalne: wyróżniające się spośród innych rozmiarami, oryginalną formą lub położeniem; lub stanowiące siedliska roślin, zwierząt lub grzybów objętych ochroną gatunkową, zagrożonych wyginięciem lub rzadko występujących;
11. Inne twory przyrody nieożywionej, w tym w szczególności wydmy, małe formy rzeźby polodowcowej, formy sufozyczne i blokowiska zboczowe, wypływy dwutlenku węgla, a także osuwiska lub zespoły osuwisk: wyróżniające się spośród innych oryginalną formą, sposobem wykształcenia lub położeniem; dokumentujące rzadko występujące procesy geologiczne lub geomorfologiczne; lub reprezentujące unikatowe wartości estetyczne lub krajobrazowe.

Kompletny wniosek o utworzenie formy ochrony przyrody - takiej jak pomnik przyrody, powinien być skierowany do organu władnego tę formę utworzyć (czyli do rady gminy) i – jeżeli chcemy by był maksymalnie skuteczny – powinien w optymalnej wersji zawierać:

1. Pismo przewodnie, w którym jest napisane kto i o co wnioskuje;
2. Uzasadnienie merytoryczne - w którym udowadniamy, że dany obiekt spełnia ustawową definicję wnioskowanej formy ochrony. W przypadku pomnika przyrody należy więc zaakcentować „indywidualne cechy wyróżniające spośród innych tworów przyrody” i „szczególną wartość przyrodniczą, naukową, kulturową lub krajobrazową” Tu dobrze jest załączyć dokumentację przyrodniczą (wymiary drzewa proponowanego na pomnik, zdjęcia fotograficzne ...). Dla małych form, takich jak pomnik przyrody, wystarcza krótkie uzasadnienie, nie ma potrzeby sporządzania obszernej dokumentacji.
3. Wrys i wypis z ewidencji gruntów, dotyczący działki ewidencyjnej, na której proponuje się utworzenie formy ochrony. Mapę działek ewidencyjnych na tle zdjęcia lotniczego lub mapy topograficznej najlepiej znaleźć w Internecie w serwisie www.geoportal.gov.pl¹ – jeżeli używamy programu GIS mającego tzw. funkcję „klienta WMS” to taką mapę katastralną można pobrać w formie pasującej do systemu GIS. Papierową, oficjalną mapę uzyskamy w Powiatowym Ośrodku Dokumentacji Geodezyjnej i Kartograficznej, a wypis w wydziale ewidencji gruntów starostwa; trzeba się przy tym liczyć z niewielkimi opłatami.
4. Opinię właściciela, posiadacza lub zarządcy odpowiednich gruntów;
5. Projekt aktu prawnego tworzącego proponowaną formę ochrony.

Teoretycznie do inicjatora objęcia ochroną należy tylko wypełnienie punktu 1 powyższego zestawienia. Resztę powinna przygotować rada gminy. W praktyce procedury, w których się na to liczy, często ślimaczają się latami lub w ogóle utykają w martwym punkcie. Im więcej części dokumentacji przygotujemy więc za urzędników, tym większe są szanse na rzeczywiste objęcie interesującego nas obiektu ochroną i tym szybciej może się to stać.

Rada gminy może

¹ Geoportal jest polskim wdrożeniem unijnej dyrektywy INSPIRE, dotyczącej publicznego udostępniania danych geograficznych o środowisku

utworzyć pomnik przyrody nie tylko na gruntach gminy, ale także na gruncie innej własności – np. Lasów Państwowych, Agencji Nieruchomości Rolnych albo nawet na gruncie prywatnym. Jednak w praktyce bardzo problematyczne bywa tworzenie form ochrony w sytuacji, gdy opinie na temat ich powołania - a w szczególności opinie właścicieli, posiadaczy lub zarządców gruntów są negatywne. W interesie inicjatora utworzenia formy ochrony jest więc uzyskanie ich akceptację dla projektu, co niekiedy nie przychodzi wcale łatwo i szybko.

Argumentem, który może i powinien przekonać gminę do ustanawiania pomników przyrody jest często fakt, że stanowią one lokalną atrakcję turystyczną. Nasyconie krajobrazu takimi obiektami przekłada się na postrzeganie gminy jako atrakcyjnej krajoznawczo i cennej przyrodniczo

Obawy rady gminy, w przypadku ustanawiania pomnika przyrody na gruncie prywatnym, może budzić art. 130 i 131 ustawy Prawo Ochrony Środowiska – zgodnie z którym poddanie ochronie obszarów lub obiektów na podstawie przepisów ustawy o ochronie przyrody może być uznane za „ograniczenie sposobu korzystania z nieruchomości”. Jeżeli właściciel lub użytkownik wieczysty gruntu takim ograniczeniem będzie się czuł poszkodowany, może wówczas w ciągu 2 lat złożyć do gminy wniosek o wykupienie od niego takiej nieruchomości – do wykupu stosuje się wówczas przepisy ustawy o gospodarce nieruchomościami. Alternatywnie, właściciel lub posiadacz gruntu może również w ciągu 2 lat złożyć wniosek do starosty o ustalenie „odszkodowania za poniesioną szkodę”. Na podstawie art. 131 POŚ starosta, ustala wówczas w drodze decyzji wysokość jednorazowego odszkodowania dla właściciela, które wypłaca gmina. Odszkodowanie obejmuje „wartość poniesionej szkody” oraz spadek wartości nieruchomości, nie obejmuje natomiast przyszłych i potencjalnych korzyści. Decyzja o odszkodowaniu jest niezaskarżalna w trybie administracyjnym, natomiast każda ze stron może ją zaskarżyć do sądu powszechnego. Jednak w przypadku pomników przyrody, raczej nie może być mowy o „poniesionej szkodzie”, przepis ten raczej nie ma więc żadnego praktycznego zastosowania.

Obawy rady gminy może też budzić odpowiedzialność za potencjalne szkody spowodowane np. przewróceniem się drzewa uznanego za pomnik przyrody, albo spadającymi z niego konarami. Wydaje się jednak, że nie ma w polskim prawie żadnych podstaw, by obciążać taką odpowiedzialnością organ uznający drzewo za pomnik przyrody. Nie znamy żadnych precedensów tego typu.

Należy pamiętać, że uchwała rady gminy ustanawiająca pomnik przyrody – tak jak każdy inny akt prawa miejscowego – może być (po bezskutecznym wezwaniu do usunięcia naruszenia prawa) zaskarżona do sądu administracyjnego przez każdego „kro ma w tym interes prawny”. Prawo zaskarżenia ma np. właściciel drzewa uznanego za pomnik, gdy wprowadzone zakazy ograniczają mu swobodę dysponowania jego własnością. Może to zrobić w ciągu 30 dni od momentu w którym „dowiedział się lub mógł się dowiedzieć” o treści uchwały (w praktyce: od momentu jej publikacji w dzienniku urzędowym).

Co do zasady, sądy orzekają, że „ograniczenie prawa własności ze względu na potrzeby ochrony przyrody jest zgodne z prawem”, tzn. można utworzyć pomnik przyrody także wbrew woli jego właściciela terenu. Jednak uchwała o utworzeniu pomnika może nie ostać się zaskarżeniu, jeżeli będzie niestarannie przygotowana (porównaj wyroki w sprawach II SA/OI 451/10 - Wyrok WSA w Olsztynie, II OSK 1053/10 - Wyrok NSA, i następnie II SA/GI 1094/10 - Wyrok WSA w Gliwicach). Aby uniknąć takich sytuacji, należy pamiętać, że zwłaszcza przy tworzeniu pomnika z obiektu cudzej własności

1. Przedmiot uchwały (co jest pomnikiem) musi być precyzyjnie i jednoznacznie określone;
2. Trzeba precyzyjnie uzasadnić, dlaczego dla ochrony stwierdzonych walorów pożądane jest utworzenie akurat takiej formy ochrony przyrody;
3. Jeżeli dokumentacja, na podstawie której tworzy się pomnik, jest starsza niż rok, to uzasadnienie uchwały rady gminy powinno zawierać wyraźne stwierdzenie, że dokumentacja zachowała aktualność.

Jeżeli pomnik przyrody wymaga ochrony czynnej – jak np. zabiegi pielęgnacyjne drzewa - zapis o takich formach ochrony można ująć w uchwale, chociaż nawet gdy tak się nie stanie, potrzebne działania ochronne zawsze mogą być, za zgodą rady gminy, wykonane. My jednak sugerujemy, by z ostrożnością i z umiarem podchodzić do zabiegów „pielęgnacji i konserwacji drzew” - często takie zabiegi niszczą mikrosiedliska chronionych gatunków grzybów lub owadów, a nie przedłużają życia drzewa znacząco. Zniszczenie siedliska np. pachnicy dębowej zasiedlającej wypróchniałą dziuple w pomnikowej lipie – nawet jeśli będzie mieć miejsce w wyniku zabiegów pielęgnacyjnych pomnika przyrody, podjętych w najlepszej intencji – jest naruszeniem prawa, nawet gdyby było nieumyślne. A niemal wszystkie stare drzewa są zasiedlone przez jakieś chronione gatunki. W każdym razie więc należy, przed podjęciem zabiegów pielęgnacyjnych, postarać się o opinie kompetentnych ekspertów, czy planowane prace nie

zagroźą żadnemu gatunkowi chronionemu (ewentualnie należy uzyskać zezwolenie RDOŚ na odstępowanie od zakazów wynikających z ochrony gatunkowej).

Projekt aktu prawnego tworzącego formę ochrony przyrody należy stworzyć zgodnie z zasadami techniki legislacyjnej² - posilkując się ustawą o ochronie przyrody (w której jest dokładnie napisane, co ma znaleźć się w uchwale). Przykładowy wzór uchwały załączono dalej. Wprowadzane zakazy należy wybrać spośród wymienionych w art. 45 ustawy o ochronie przyrody i nie należy modyfikować ich brzmienia.

Gmina, która ustanowiła pomnik przyrody, powinna (art. 113 i 114 ustawy o ochronie przyrody) w ciągu 30 dni od wejścia w życie uchwały, przesłać Generalnemu Dyrektorowi Ochrony Środowiska oraz Regionalnemu Dyrektorowi Ochrony Środowiska kopię uchwały, a także wpisać informacje o użytku do centralnego rejestru form ochrony przyrody.

Zgodnie z art. 115 ustawy o ochronie przyrody, sprawujący nadzór nad daną formą powinien „na obrzeżach lub w pobliżu formy ochrony przyrody” umieścić tablice informującą o nazwie formy ochrony o zakazach obowiązujących w stosunku do niej. Oprócz tablic urzędowych (których wzór określa odpowiednie rozporządzenie) można ustawić tablicę informacyjną z opisem obiektu.

Uznanie za pomnik przyrody skutkuje nie tylko wprowadzeniem odpowiednich (wymienionych w uchwale) zakazów – ich naruszenie staje się wykroczeniem. Od marca 2010 r. zachowanie w dobrym stanie pomników przyrody na gruntach rolnych stało się elementem „minimalnych norm” dla rolników. Naruszenia tego zakazu, zwłaszcza powtarzające się, będą skutkować sankcjami w otrzymywanych przez rolników płatnościach.

---

² Zasady techniki legislacyjnej, mające zastosowanie także do tworzenia projektów aktów prawa miejscowego, określa Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie "Zasad techniki prawodawczej". (Dz. U. Nr 100, poz. 908)

PRZYKŁAD

UCHWAŁA NR .....
Rady Miasta i Gminy Drapno
z dnia .....
w sprawie uznania za pomnik przyrody
PROJEKT Z DNIA ...

Na podstawie art. 44 ust. 1 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 o ochronie przyrody (Dz.U. z 2009 r. Nr 151, poz 1220, Nr 157, poz. 1241), Rada Miasta i Gminy Drapno uchwała co następuje:

§1

Uznaje się za pomnik przyrody pod nazwą „Dąb Mieczysław”, zwany dalej pomnikiem, dąb szypułkowy o obwodzie 560 cm, znajdujący się na działce ewidencyjnej 19/1 w obrębie ewidencyjnym Świdniki gmina Drapno.

§2

Nadzór nad pomnikiem sprawuje Burmistrz Miasta i Gminy Drapno.

§3

W stosunku do pomnika wprowadza się następujące zakazy:

- 1) niszczenia, uszkodzenia lub przekształcania;
- 2) uszkodzenia i zanieczyszczenia gleby w zasięgu systemu korzeniowego drzewa;
- 3) dokonywania zmian stosunków wodnych w zasięgu systemu korzeniowego drzewa, jeżeli zmiany te nie służą ochronie przyrody albo racjonalnej gospodarce rolnej, leśnej, wodnej lub rybackiej;

§4

Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Miasta i Gminy Drapno.

§5

Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym

Przepisy ustawy o ochronie przyrody o pomnikach przyrody - wyciąg
stan na 01.05.2010.

Art. 40.

1. Pomnikami przyrody są pojedyncze twory przyrody żywej i nieożywionej lub ich skupiska o szczególnej wartości przyrodniczej, naukowej, kulturowej, historycznej lub krajobrazowej oraz odznaczające się indywidualnymi cechami, wyróżniającymi je wśród innych tworów, okazałych rozmiarów drzewa, krzewy gatunków rodzimych lub obcych, źródła, wodospady, wywierzyska, skałki, jary, gazy narzutowe oraz jaskinie
2. Na terenach niezabudowanych, jeżeli nie stanowi to zagrożenia dla ludzi lub mienia, drzewa stanowiące pomniki przyrody podlegają ochronie aż do ich samoistnego, całkowitego rozpadu.
3. Minister właściwy do spraw środowiska może określić, w drodze rozporządzenia, kryteria uznawania tworów przyrody żywej i nieożywionej za pomniki przyrody, kierując się potrzebą ochrony drzew i krzewów ze względu na ich wielkość, wiek, pokrój i znaczenie historyczne, a odnośnie tworów przyrody nieożywionej – ze względu na ich znaczenie naukowe, estetyczne i krajobrazowe [Minister nie skorzystał z możliwości wydania tego rozporządzenia]

Art. 44.

1. Ustanowienie pomnika przyrody, stanowiska dokumentacyjnego, użytku ekologicznego lub zespołu przyrodniczo-krajobrazowego następuje w drodze uchwały rady gminy.
2. Uchwała rady gminy, o której mowa w ust. 1, określa nazwę danego obiektu lub obszaru, jego położenie, sprawującego nadzór, szczególne cele ochrony, w razie potrzeby ustalenia dotyczące jego czynnej ochrony oraz zakazy właściwe dla tego obiektu, obszaru lub jego części, wybrane spośród zakazów wymienionych w art. 45 ust. 1.
3. Zniesienia formy ochrony przyrody, o której mowa w ust. 1, dokonuje rada gminy w drodze uchwały.
- 3a. Projekty uchwał, o których mowa w ust. 1 i 3, wymagają uzgodnienia z właściwym regionalnym dyrektorem ochrony środowiska.
4. Zniesienie formy ochrony przyrody, o której mowa w ust. 1, następuje w razie utraty wartości przyrodniczych, ze względu na które ustanowiono formę ochrony przyrody lub w razie konieczności realizacji inwestycji celu publicznego lub zapewnienia bezpieczeństwa powszechnego.

Art. 45.

1. W stosunku do pomnika przyrody, stanowiska dokumentacyjnego, użytku ekologicznego lub zespołu przyrodniczo-krajobrazowego mogą być wprowadzone następujące zakazy:
  - 1) niszczenia, uszkodzenia lub przekształcania obiektu lub obszaru;
  - 2) wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu, z wyjątkiem prac związanych z zabezpieczeniem przeciwsztorowym lub przeciwpowodziowym albo budowa, odbudowa, utrzymywaniem, remontem lub naprawą urządzeń wodnych;
  - 3) uszkodzenia i zanieczyszczenia gleby;
  - 4) dokonywania zmian stosunków wodnych, jeżeli zmiany te nie służą ochronie przyrody albo racjonalnej gospodarce rolnej, leśnej, wodnej lub rybackiej;
  - 5) likwidowania, zasypywania i przekształcania naturalnych zbiorników wodnych, starorzeczy oraz obszarów wodno-biotnych;
  - 6) wylewania gnojowicy, z wyjątkiem nawożenia użytkowanych gruntów rolnych;
  - 7) zmiany sposobu użytkowania ziemi;
  - 8) wydobywania do celów gospodarczych skał, w tym torfu, oraz skamieniałości, w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt, a także minerałów i bursztynu;
  - 9) umyślnego zabijania dziko występujących zwierząt, niszczenia nor, legwisk zwierzęcych oraz tartłisk i złożonej ikry, z wyjątkiem amatorskiego połowu ryb oraz wykonywania czynności związanych z racjonalną gospodarką rolną, leśną, rybacką i łowiecką;
  - 10) zbioru, niszczenia, uszkodzenia roślin i grzybów na obszarach użytków ekologicznych, utworzonych w celu ochrony stanowisk, siedlisk lub ostoi roślin i grzybów chronionych;
  - 11) umieszczania tablic reklamowych.
2. Zakazy, o których mowa w ust. 1, nie dotyczą:
  - 1) prac wykonywanych na potrzeby ochrony przyrody po uzgodnieniu z organem ustanawiającym daną formę ochrony przyrody;
  - 2) realizacji inwestycji celu publicznego po uzgodnieniu z organem ustanawiającym daną formę ochrony przyrody;
  - 3) zadań z zakresu obronności kraju w przypadku zagrożenia bezpieczeństwa państwa;
  - 4) likwidowania nagłych zagrożeń bezpieczeństwa powszechnego i prowadzenia akcji ratowniczych.